

Od kod imamo naše žito in sočivje, sadno drevje in rože?

Ni samo zadosti, da učeni in izobraženi ljudje svet poznajo in vedó, kaj se je po njem godilo ali od kod je kaj prišlo; potreba je tudi za prosto ljudstvo, da se po svetu ogleda in izvé, kaj je po svetu ali od kod kaj imamo.

Med take potrebne reči spada tudi vedeti: od kod imamo naše žito, sočivje, zelenjavo, sadno drevje in rože, pa tudi druge rastice, ktere so nam živež in veselje.

Bog ni vseh reči, ktere so za življenje potrebne, v vsakem kraju in vsaki deželi vstvaril, sicer bi premembe in trštva ne bilo; zato je potrebno vedeti tudi prostemu človeku, od kod so rastice našega živeža k nam prišle. Ko je Bog Adama iz paradiža iztiral v nerodovitne kraje, naj bi zemljo obdelaval, grmovje krčil in si živeža pridelaval, je že vem da tudi moral nekoliko semen in sadik od ondot spravljati. Zgodba stvaritve nam pravi, da je Bog v Aziji lep vrt vstvaril, preobilan vseh k življenju potrebnih reči, paradiž imenovan. Ta kraj je bil najbržeje po občnem potopu pokončan, da se zdaj prav ne vé, kje je bil, ali pa da so iz paradiža štiri reke izvirale: Fison ali Fasis, Gehon ali Oksus, Tigris in Evfrat, ktere se še zdaj tako imenujejo; ondi, si mi utegnemo misliti, da je paradiž bil. Še zdaj, posebno proti Perziji žito, sadno drevje in vse rastline, na ktere mi zdaj mislimo, divje rastejo. Iz tega kraja so najbržeje te rodovitne rastline v Palestino, v Egipt, v Sirijo, v Armenijo, Tartarijo, malo Azijo in v druge bližnje kraje najprej prišle; od tod so jih Grki, prvo izobraženo ljudstvo v Evropi, v svojo deželo prenesli in sadili. Od teh so si jih Rimljani in drugi narodi spravljali. Iz Talijanskega ali Laškega in drugih dežel pa so prišle vse te rastline, ktere mi zdaj imamo, na Nemško in v naše slovenske dežele. Tudi po bojih in križovojkah smo mi iz jutrovih dežel sadje in zelišča v naše kraje dobili, vojaki so jih le-sem prenesli.

Ko smo to naprej povedali, hočemo zdaj nekaj najimenitnejših rastlin imenovati, ktere so na tak način iz družih krajev do nas prišle.

1. Žita in zelja.

Pšenica je iz male Tartarije in Sibirije (Severije), kjer še zdaj divja raste. Je trojna: risovnata in gola, in velika pšenica, ktera ima klasje ječmenovemu podobno, na šest redih zrnje in veliko risovje.

Rrž je tudi iz male Tartarije in Severije k nam prišla; ondi tudi še zdaj divja raste, kakor pšenica.

Repiga (Spelt, Dinkel), ki ima repasto zrnje, v pleve ovito; je zimsko in jara, najbržeje tudi iz onih krajev, kakor pšenica.

Ječmen, zimski in jari; tudi iz omenjenih krajev.

Oves, beli in črni; črni je pri nas redko najti; oves je iz Turškega.

Prosó, tudi dvojno, sivo in žolto. Ber, prosu podoben, ima dolge bate in prosu podobno zrnje.

Srakona ali srakonoga, ima srači nogi podobno klasje, steblo pa kakor proso.

Fazol (grah) različnega spola in barve; ragelčni pa neragelčni.

Kihra ali cizara; te v južnih krajih Evrope obilno redijo.

Murke (kumare), dine, tikve, so najbržeje že Rimljani iz Talijanskega v naše kraje prinesli.

Koruza (kukurica, turšica, turška pšenica) izvira iz Amerike, al k nam je najbržeje iz Turškega prišla, se turšica veli in turška pšenica; je žolta, bela, rdeča, siva in pisana na zrnji.

Hajdina ali ajda ima imé od hajdov, in izvira iz Afrike najbrže, drug spol hajde se imenuje Sibiriska, ki je iz Sibirije.

Mak, beli in rdeči, izvira iz Turškega, iz Azije.

Krompir ali krumpiš je iz Amerike. Valter Valaj ga je 1623. l. iz Amerike v Evropo na Angleško prinesel; od ondot je na Nemško in od tam k nam prišel pred nekimi 90 leti.

Luk ali čebulja izhaja iz Egipta, je prišel na Špansko, in potlej k nam. Španski luk je najdebelejši; najbržeje je tudi česen od tam sem prišel.

Petroželj je prišel iz Macedonije in Mavritanije k nam.

Kumina ima v Egiptu in Etiopiji v Afriki svoj dom; iz Talijanskega je k nam prišel.

Repa izhaja iz Grškega, merkvice iz Kandije ali Kretovskega otoka; od ondot je prišla na Švajcarsko, v Erdeljsko in k nam.

Žefran je prišel iz Turškega v Avstrijo in k nam.

Lan in konoplje so iz Azije v Evropo in v naše kraje prišle.

Tabak je iz Amerike iz Tabaškega otoka v Evropo na Špansko najpred prinesen bil. Nikot ga je od tam leta 1560. na Francosko spravil. Od tam je na Nemško in k nam prišel. Amerikanci so se z njegovim dimom proti hudim muham branili. Od začetka se je pri nas samo za zdravilo rabil, potlej še le so ga pušiti začeli. (Konec prih.)

Kako stoji s turško govejo kugo?

Po zadnjem dopisu Ogerskega ministerstva deželni vladi Kranjski je kuga v 10 pustinjah in v 30 soseskah. Ministerstvo zagotavlja v tem dopisu, da se ostro po postavi ravná, da se zatara kuga, — al naj nam Magjari ne vzamejo za zelo, da jim malo verjamemo.

Po dopisu Zagrebške vlade je v 3 vaséh Požeške županije (Kutjevo, Lukašje in Kula) na novo zbolelo 87 goved, tedaj dozdej skupaj 254, od katerih jih je poginilo 173, pobili so jih 11. Vlada misli, da kuga ostane le v imenovanih 3 krajih.

V Breznici, Klokočevcu in Ribnji je na novo zbolelo le 15 goved. V Djakovu je počil glas, da se je prikazala turška goveja kuga, al natančna preiskava je razodela, da bolezen ondašnja ni turška kuga, ampak črnica ali vrančni prisad (anthrax), ktere je letos po mnozih deželah še ta mesec veliko.

Iz dopisa, ki je došel Kranjski deželni vladi od c. k. generalkomande v Zagrebu, pa zvemo, da po poročilih iz Bosne je v turški vasi Orašje (Azizie zir) goveja kuga silno huda bila; kar v kratkem je pomorila 100 goved; zdaj, ko je vreme mrzlejšje, pojenjuje. — V Hercegovini se je novejši čas kuga prikazala v Gergovcu, prestala pa je v Jesenu in Podglivi. V Hercegovini je zdaj največe gnjezdo turške kuge. Konsulat avstrijski iz Sarajeva poroča, da turška vlada nič ne stori, da bi se bolezen zatrla; zato je avstrijska vlada ukazala, naj se na meji avstrijsko ogerski ostro pazi na to, da nobena turška živina in nič od te živine ne pride čez mejo.

Šolske stvari.

Se en ogled učiteljske plače.

Dolensko 22. nov.

Dopis v predzadnjih „Novicah“ mora za resničnega priznavati vsakdo, kdor šolske zadeve sešebno na kmetih pozná. Ne tako pa je pretresovanje tega dopisa v 47. listu.

na mrzlo pustiti. V navadnih okoliščinah imajo prav, posebno če krave v pretoplih hlevih živé. Če pa gospodar tako, kakor je bilo rečeno, skrbi, da hlevi niso pretopli, ne škoduje živini prav nič, da se iz hleva spusti. Al na to večidel nihče ne porajta, ker skoraj vsak ima prevelik strah pred prehladnimi hlevi, dasi ravno prehlajen hlev gotovo manj škode prizadene živini, kakor pa pretopen in presoparen hlev. Zlasti je v tacih hlevih ovcam zelo nevarno biti, ker rade zbolé; pa tudi konji zelo radi zbolé, če so delj časa v zatuhlih hlevih. Pretopli hlevi so pa posebno zavoljo tega tudi še škodljivi, ker postane živina preobčutna, in lahko zbolí po prehlajenji, če se primeri, da mora na mraz priti.

Če pa je treba že o mrzlem času za čisti zrak v hlevih skrbeti, toliko bolj je tega poleti treba, ko večja vnanja toplota ne pusti toliko sopare iz hleva. Skrbeti se mora tedaj za to. Najbolj hasnejo mreže ali pa goste smrkove veje čez okna. Marsikdo bi utegnil reči, da tako še bolj škodljiva sapa na živino vleče; temu se pa lahko v okom pride, da se zapró one luknje hleva, ktere so oknom nasproti. Posebno dobro je pa hlev vsaki dan prevetrovati takrat, ko je živina zunaj hleva. (Dal. prih.)

Od kod imamo naše žito in sočivje, sadno drevje in rože?

(Konec.)

Sadno in drugo drevje.

Sadno drevje je prišlo iz jutrovih dežel v grško deželo, od todi na Laško in iz Laškega v druge evropske dežele.

Jablane smo dobili iz Egipta, Sirije, Numidije in iz Grškega.

Gruške tudi od tam in iz Epira na Grškem izhajajo.

Marule so iz Armenije v Aziji na Laško prišle, in še le 40 let po Kristusovem rojstvu so se po Laškem razširjale in potem k nam prišle.

Slive so iz Sirskega na Laško po križovojskah prišle, in od tam na Nemško in k nam.

Črešnje so Rimci iz Ponta male Azije iz mesta Ceraza dobili. Lukul je to dobro drevo v boji iz Ponta prinesel na Laško, 73 let pred Krist. rojstvom.

Breskve so prišle iz Perzije.

Oreh je tudi iz Perzije prišel na Laško in k nam.

Leska je iz Ponta male Azije doma, in je črez Talijansko sem k nam prinesena bila.

Kostanj je iz Armenije; divji ali konjski kostanj je Kluzij 1550. leta iz Tartarije v Evropo na Laško prinesel.

Nešplja je iz Kandoskega otoka po svetu šla.

Smokva (figa) je iz Jutrovega, isto tako ribez.

Kutina je nekdanj na obrežji Donave menda na Turškem najdena bila.

Murva nam je došla iz Kitaja ali Kine, kjer od nekdanj mnogo židnih gosenic z njenim listjem redijo.

Božji trn (akacija) je iz Azije. Iz njegovega lesa so vse reči, tudi skrinja Božja, v sv. šotori pri židovih (judih) napravljene bile, zato se pravi Božji trn in tudi Božje drevo.

Nektere rože.

Rože v naših krajih so večidel vse iz drugih dežel k nam prišle.

Šipek ali roža, bela in rdeča, je najbrže iz Jerihe v Palestini v Kapvo na Talijansko prišla, in od tod k nam.

Rožmarin, ki po Laškem kraj cest divji raste, je menda od tam k nam prišel.

Plavi bez ali bezgovec je iz Španskega.

Bela lilija je iz Azije.

Tulika (tulipa) izhaja iz Turškega.

Klinci so menda tudi iz Azije.

Georgine ali regine so iz Georgije v Aziji med črnim in Kaspiškim morjem na Turškem domá.

Rožnata trava, rozenca (Rosenkraut) je tudi od ondot.

Oleander prišel je iz otokov Malabara, Cejlona in iz brežja Koromandeljskega v Indiškem morji.

Hortenzija je tudi od tam.

Paprika (turški poper) je iz Turškega.

Pelin je iz Ponta, male Azije čez Laško k nam prišel. Š.

Národno - gospodarske stvari.

Pravila hranilnice.

Predprave hranilnice.

(Dalje.)

§. 34. Prvosednik odbora se izvoli od odbora, prvosednik ravnateljstva od ravnateljstva in izmed tega na leta.

(Vsakokratni župan — prvak okrajnega zastopa v je ob enem prvosednik hranilničnega odbora. Prvosednik ravnateljstva se izvoli od ravnateljstva in izmed tega na leta.

§. 35. Ravnateljstvo izvoli izmed sebe za čas, kterega ono traja, tudi predstojnika kancelije, ki ima čuvati nad oskrbovanjem.

§. 36. Ako kancelijski predstojnik ni pravoznanec, mora odbor imenovati enega posebnega pravdnika za hranilnico po nasvetu ravnateljstva.

§. 37. Udje ravnateljstva, ki odstopijo, predno opravični čas preteče, naj se nadomestijo od odbora, odstopivši udje odbora pa od občinskega — okrajnega zastopa.

§. 38. Volitve odbornih in ravnateljstvenih udov se vršijo po relativni večini glasov.

§. 39. Ravnateljstvo oskrbuje upravljanje hranilnice s pomočjo nastavljenega in plačanega osebja, skrbi za to, da se vložbe spodobno obračajo, posebno da se redno nalagajo na obresti, potem da se denar redoma zarajtuje in da se vršijo tekoča opravila sploh držeč se pravih določeb in posebnega poduka. Sploh mora ravnateljstvo oskrbovati vsa tista opravila, ktera niso naravnost izročena odboru ali po pravih uradnikom (§. 46).

§. 40. Konec vsacega leta mora ravnateljstvo v ... tednih predložiti odboru račun o gospodarjenji hranilnice z letnim poročilom. Odbor dá račun pregledati posebnemu preglednemu odboru, potem ko se je kasa škontrirala (pregledala).

§. 41. V področje odbora spadajo posebno sledeča opravila:

1) on mora ustanoviti svoj lastni opravični red;

1) on posvetuje in razsojuje o tem, ali se imajo obresti vložeb povišati ali znižati (§. 11), potem o obrestnem merilu in o tem, na kateri način naj se hranilnici izročeni denar obrača (§. 25.), on določuje, ktere večine ne smejo preseči posamne hranilne vložbe (§. 10) in kateri odpovedni obroki naj se postavljajo (§. 14);

3) on posvetuje in razsojuje o tem, kako naj se obrača založnica v primerljajih §. 7.;

4) on imenuje uradnike in služabnike po nasvetu